

Institut
pro křesťansko-demokratickou
politiku

Dezinformace a COVID-19

Kamil Kopecký

vedoucí Centra prevence rizikové virtuální komunikace PdF
Univerzity Palackého v Olomouci a vedoucí projektu E-Bezpečí

Jan Cemper

šéfredaktor webu Manipulátoři.cz, věnuje se ověřování faktů

Institut pro křesťansko-demokratickou politiku na sebe nebere žádnou odpovědnost za fakta či názory vyjádřené v této publikaci. Plná zodpovědnost leží na autorech publikace.

Všechna práva jsou vyhrazena. Není povoleno kopírovat, reprodukovat nebo znovu vydávat obsah této publikace s výjimkou osobní potřeby. Všechny ostatní formy vyžadují povolení vydavatele.

Institut pro křesťansko-demokratickou politiku, z.ú.

2020

Nárůst dezinformací v posledních letech je enormní, zasahují do životů a zásadním způsobem je ovlivňují

DOC. MGR. KAMIL KOPECKÝ, PH.D.

Dezinformace jsou fenoménem s tradicí delší než 2000 let, v minulosti byly běžnou součástí válečných konfliktů, rozšiřování nepravdivých zpráv o nepříteli (či naopak vlastní armádě) tvořily součást vojenské taktiky. Řada z nepravdivých zpráv přetrvala staletí – i dnes např. běžně věříme dezinformaci vytvořené původně Velkou Británií o tom, že *Napoleon byl malé postavy*, případně využíváme podvržené citáty, které vznikly jako součást dezinformační války v průběhu válečných konfliktů během 1. a 2. světové války (např. známý citát Winstona Churchilla: *Nevěřím žádné statistice, kterou jsem sám nezfalšoval*, který však vytvořil a cíleně rozšířil německý ministr propagandy Joseph Goebbels). Dezinformace se v minulosti nevyhnuly ani komunistickému Československu, mnozí z pamětníků jistě vzpomenou na organizovanou dezinformační propagandu o mandelince bramborové (tzv. *americkém broukovi*), kterou nad naším územím rozprašovala letadla amerických imperialistů (případně jej roznášeli nepřátelští agenti v krabičkách) s cílem zničit naši úrodu.

Ke skutečně masovému rozšiřování dezinformací, hoaxů a konspirací však začalo docházet až s příchodem internetu, rozvojem sociálních sítí a (pseudo)anonymních internetových služeb. S demokratizací internetu začaly vznikat nejrůznější dezinformační a konspirační weby, které si velmi rychle získaly své čtenáře. Ti pak byli ochotni sdílet a rozšířit jakoukoli informaci, která byla na těchto webech publikována, mezi velké množství čtenářů. Základním problémem pak zůstala mediální gramotnost – velká část uživatelů internetu nebyla schopna informace ověřit, odhalit původní zdroj, rozlišit, co je pravda a co je neověřená spekulace... a řada z nich především necítila potřebu informace si ověřit – jednoduše věřili svému oblíbenému médiu či autorovi. Sociální sítě se postupně staly velmi důležitým zdrojem informací, např. před prezidentskými volbami v USA v roce 2016 získávalo přes 40 procent Američanů informace právě ze sociálních sítí – především Facebook. A k nejčtenějším a nejvíce sdíleným zprávám patřily právě zprávy nepravdivé, silně manipulativní, dezinformační.

Vliv dezinformací na lidský život jsme mohli v posledním roce zaznamenat především v souvislosti s pandemií COVID-19. V období nouzového stavu kolovaly internetem (především pak sociálními sítěmi) desítky dezinformací, konspirací a neověřených (a neověřitelných) dezinformací, které se týkaly vzniku onemocnění, jeho šíření, léčby a dalších aspektů, které jsou s pandemií koronaviru spojeny.

V první vlně pandemie se objevilo velké množství zpráv, které tvrdily, že samotný **virus ani nemoc ve skutečnosti neexistují a že jde o spiknutí elit**. Ty měly podle zpráv vymýt ekonomicky neaktivní část populace (především seniory), případně zničit konkrétní skupinu podnikatelů (malých živnostníků) na úkor korporací. Objevily se také zprávy o tom, že virus je rasově naprogramován a zacílen na asijské obyvatelstvo. Tento způsob konspirací se v minulosti objevil hned několikrát – např. u dezinformací spojených s nemocí HIV (i zde se masově šířilo médii nepodložené tvrzení o tom, že za epidemií AIDS v Africe stojí ve skutečnosti spiknutí západních vědců, kteří chtějí zničit africké obyvatelstvo).

Další varianty konspirací a dezinformací uváděly, že **koronavirus vznikl proto, aby spustil světovou hospodářskou krizi** a v jejím pozadí údajně stály finanční skupiny Rockefellerů a Rothschildů. Bohužel operace byla podle tvůrců konspirací zpackaná, protože Čína kontrovala mohutnou protiakti a [izolovala centra nákazy](#). V podobném duchu pak vznikaly další obdobné teorie o tom, že šlo o **selektivní biologickou zbraň namířenou na Čínu**. Přestože odborníci jasně vysvětlují, že [neexistují žádné důkazy o tom, že by šlo o biologickou zbraň](#), dezinformace si žily svým životem a vesele se dál šíří – [třeba ústy politiků](#). Podle dalších informací COVID-19 vznikl díky **farmaceutické lobbii, která profituje ze zvýšeného zájmu o nákup léků a dalšího zdravotnického vybavení**. Již tradičně pak byla pandemie spojována se jménem Bill Gates, který podle konspirátorů a dezinformátorů rozšířil virus, aby pak mohl na jedné straně profitovat z prodeje vakcín, na straně druhé pak údajně chce snížit populaci zeměkoule, případně populaci ovládat pomocí různých mikročipů a nanochipů. Tyto dezinformace se pak objevily především v druhé vlně pandemie, ve kterých docházelo k masovému testování populace.

Ke konspiracím o COVID-19 se tradičně přidružily informace vycházející z konspiračního konceptu chemtrails – nad Evropou prý provádí **letadla podezřelých kobercových náletů** a zcela jistě tato aktivita souvisí s COVID-19 a rozšiřováním viru. Nicméně podle registračních značek [bylo potvrzeno](#), že jde o letadla společností zabývajících se geoinformatikou, která realizují mapování terénu pro tvorbu digitálních map.

Vznik a šíření koronaviru COVID-19 byl rovněž spojován s nástupem nových technologií, především s mobilními sítěmi 5. generace (5G). Konspirátoři tvrdí, že **nemoc COVID-19 přímo způsobují frekvence používané bezdrátovou technologií 5G**, které zároveň oslabují imunitu člověka. V souvislosti s šířením této dezinformace pak byly v mnoha zemích zaznamenány [útoky vandalů na telekomunikační antény](#). Podle dalších teorií se pak COVID-19 prostřednictvím 5G sítí přímo šíří. I přes absurditu tohoto tvrzení si tyto informace přesto své příznivce a šířitele našly.

Mezi další zprávy, které se ve spojení s COVID-19 v online světě objevily, patří zaručeně pravdivé informace o tom, [nemoc úmyslně roznesli Evropou američtí vojáci při cvičení NATO Defender Europe 20](#), podle dalších konspirátorů COVID-19 přinesli do Evropy uprchlíci apod. Podle dalších zpráv rovněž koronavirus roznášejí **poštovní zásilky z Číny, především pak z oblíbeného Aliexpressu**. I toto není pravda, balíčky putují z Číny několik týdnů a virus nemá šanci cestu přežít, i kdyby se snad nějak hypoteticky do balíčku či na něj dostal.

V první vlně pandemie se rovněž vyojilo velké množství zpráv o tom, jak se COVID-19 zbavit, jak jej léčit apod. Jedním ze zaručených receptů proti COVID-19 je podle dezinformací [pravidelná konzumace horké vody](#), virus totiž podle dezinformátorů zahyne při teplotě 26–27 stupňů Celsia, základem je tedy chodit hodně na slunce a pít hodně horké vody. Jde však samozřejmě o mnohokrát vyvrácenou dezinformaci. Ze stejného soudku jsou mýty o **pítí vody každých 15 minut** – podle dezinformátorů virus, který vstoupí do úst, voda přenesení do jícnu či žaludku, kde jej zničí žaludeční kyseliny.

U Čechů je zvláště oblíbená dezinformace o tom, že **koronavirus zabíjí pití alkoholu**, tedy pokud budeme pravidelně pít alkohol, jde o zaručeně funkční prevenci proti koronaviru. Přestože se alkohol

---

k dezinfekci vnějších povrchů používá, jeho pravidelné a časté vnitřní užívání nám zabije především mozkové buňky – a ani cirhóza jater není pro člověka zrovna příjemná. V Iránu, kde je alkohol nelegální, zemřelo kvůli této dezinformaci přibližně 300 osob při [otravě metanolem](#). Stejně tak nám zásadně nepomůže **častá konzumace česneku**, který je stoprocentně účinný na upíry, ale na koronavirus nezabírá. Podle dalších zdrojů pak na COVID-19 stoprocentně zabírá med.

Milovníci kouření pak jistě ocenili dezinformaci o tom, že **kouření koronavirus zabíjí** a je spolehlivou cestou, jak zabránit, aby nám virus vnikl do těla. Omyl, přestože vykouříte třeba 2 krabičky cigaret denně, kontaminaci koronavirem nezabráníte.

Dezinformace však velmi často šíří také vrcholní politici, včetně prezidenta USA, Donalda Trumpa. Ten na své [tiskové konferenci](#) navrhl, zda by **lidé nemohli používat na koronavirus dezinfekční prostředek typu sava**, a to vpichováním do žil. Okamžitě reagovali experti, kteří upozorňovali, že jakékoli doporučení nitrožilní aplikace nebo pití dezinfekčních prostředků je nebezpečné. V podobném duchu pak Trump doporučoval pro boj s koronavirem [chlorochin](#) či jeho varianty hydroxychlorochin, které se v minulosti využívaly jako antimalarikum. Mají však velmi silné vedlejší účinky – mohou způsobovat srdeční arytmii, pokles krevního tlaku, poškozují nervy a svaly atd. Navíc chlorochin je vysoce toxická látka.

O tom, že podobné rady mohou být velmi nebezpečné, se přesvědčili [postarší manželé z Arizony](#), který byli ve vážném stavu převezeni do nemocnice poté, co vypili jako prevenci proti COVID-19 čisticí přípravek, který obsahoval chlorochin, který označil americký prezident jako jeden z potenciálních hlavních prostředků boje proti koronaviru. Přestože byli manželé převezeni velmi rychle do nemocnice v Phoenixu, muž zemřel na srdeční zástavu.

Další zprávy rovněž radí **používat na COVID-19 vysoké dávky antibiotik**, případně pravidelné používání antibiotik (jako formu prevence). Antibiotika však působí proti bakteriím, ne proti virům. Navíc se pravidelnou konzumací antibiotik snižuje jejich účinnost. Nicméně v případě hospitalizace vám mohou být podána antibiotika na [léčbu ostatních infekcí organismu](#).

V podzimní vlně pandemie se objevily v souvislosti s pandemií dezinformace jiného typu. Velmi razantně začaly být šířeny dezinformace, které přirovnávají **koronavirus k běžné chřipce** (aniž by vzaly v potaz rozdílnou smrtelnost, nakažlivost, dlouhodobé dopady na lidské zdraví apod.) a vzájemně srovnávají zcela nekompatibilní počty úmrtí na chřipku za rok (bez epidemiologických opatření) s úmrtími na COVID-19 za několik měsíců (s epidemiologickými opatřeními).

Velmi aktivně se začaly šířit **dezinformace spojené s rouškami**, do veřejné diskuse vstoupily iracionální spojení, že „*rouška je jako drátěný plot proti komárům*“, přestože důvod pro aktivní nošení roušek je zcela jiný – zpomalit šíření viru kapénkami a chránit tak ostatní obyvatele. Současně se objevila řada koláží, které měly upozornit na to, jaký **dopad má nošení roušek na lidské zdraví**. Ze Slovenska k nám např. dorazil [hoax](#), který obsahoval velké množství fotografií o vlivu nošení roušek na kůži člověka – fotografie však byly posbírány z různých internetových galerií a byly na nich zachyceny např. plané neštovice, atopické ekzémy apod.

Do veřejné diskuse postupně začalo vstupovat velké množství odborníků (lékařů s nejrůznějšími kvalifikacemi), ale také celebrity či bývalí politici a došlo doslova k přehlčení mediálního prostoru velkým množstvím často velmi protichůdných informací, tvrzení a názorů, které ovlivnily celospolečenskou debatu. Odlišit fakta od nepodložených názorů se pak stalo značně problematické. Samostatnou část dezinformačního spektra pak tvořily informace spojené s testováním – objevily se nepravdivé zprávy z neověřených zdrojů o tom, že **přestože osoba nebyla otestována, dostala zprávu o pozitivním výsledku testu**. Výrazně se také začaly rozšiřovat konspirační zprávy o tom, že pacienti při **testování dostávají do nosu implantován malý počítačový chip** (nanochip). Sociálními sítěmi začaly putovat fotografie údajných „chipů“, využita byla např. fotografie [nejmenší bible na světě \(nahrané v počítačovém chipu\)](#), která byla připojena k textu, který popisoval, jak při testování dochází současně k chipování.

Jak je zřejmé z výše uvedených příkladů, dezinformace mohou skutečně zásadním způsobem ovlivnit lidské životy a přimět nás k často iracionálním reakcím, které mohou ohrozit jak nás, tak i naše blízké. Proto je nesmírně důležité ověřovat si, zda informace, se kterými se běžně setkáváme např. v prostředí sociálních sítí (ale také prostřednictvím řetězových emailů), odpovídají realitě a jsou fakticky správné. Ne vždy je dezinformace zcela nepravdivá, často obsahuje pravdivý základ, který je obalen nepravdivými, nepodloženými a zkreslenými informacemi (často velmi kontroverzními fotografiemi a dalším obrazovým materiálem, který vyvolává silnou emoční odezvu a podporuje šíření dezinformace v kyberprostoru). Zde je pak důležité oddělit, co je pravda a co je fabulace tvůrce dané zprávy. Zcela zásadní je také naučit se umět vyhledat původní zdroje informací (často bohužel cizojazyčné) a umět je kriticky posoudit. Rovněž je třeba dobře si rozmyslet, zda danou zprávu pošleme dál a budeme se tak na šíření dezinformace aktivně podílet.

Jak rozpoznat dezinformace a jak ověřovat

JAN CEMPER

Jedním z nejdůležitějších znaků důvěryhodnosti média či portálu je zdroj. Zpráva by podle novinářských zásad měla obsahovat 2–3 důvěryhodné zdroje. To znamená, že bychom měli být schopni tyto zdroje vyhledat a ověřit. Zároveň by měly být použité zdroje vyvážené, tedy zastupovat vzájemné protipóly.

Objektivita článku může být zpochybnována například ve chvíli, kdy autor textu prosazuje svůj vlastní názor, hodnotí lidi a události a především vkládá do textu přílišné emoce. Velmi často jsou to emoce negativní, které například podporují stereotypy a předsudky. Autoři takových článků často citují nějakého odborníka, aby naoko přidali článku větší váhu. Naším úkolem je si zmíněného odborníka prověřit. Pokud si vygooglíme jeho jméno a najdeme relevantní informace, tak je nejspíš vše v pořádku. Pokud ho ale nemůžeme dohledat nebo nenajdeme jeho spojitost s daným tématem, měli bychom zbystřit. Pozor si musíme dát také na „*velmi důvěryhodné zdroje, za které autor ručí*“. V takovém případě nejsme schopni tento zdroj vyhledat a důvěryhodnost článku klesá na bod mrazu. Například dezinformační weby často nemají dohledatelný zdroj. Buď chybí úplně, nebo je pochybný. Jako třeba „paní, kterou znám už dlouho, a proto jí věřím“. A to se týká například i autora, vlastníka média nebo samotných informací. Mimo to ale dezinformační weby používají manipulace, jednostranné názory, lži nebo vlastní interpretaci a překroucení článků ze seriózních médií.

V současné pandemii je velmi oblíbené dovolání se autorit. Dovolávání se autority spočívá v tom, že se na podporu určitého tvrzení uvede, že s ním souhlasí nějaký pramen, který je považovaný za autoritativní (např. významný odborník, organizace, která se zabývá danou problematikou, známá publikace na dané téma). Ačkoli lze předpokládat, že kvalitní odborná publikace obsahuje převážně pravdivá tvrzení, že významní odborníci rozumějí své problematice a podobně, samotný fakt, že se tvrzení těší podpoře autorit, neznámá, že je toto tvrzení pravdivé.

Argumentačním klamem nicméně je citovat autoritu v jiné oblasti (významného biologa lze citovat jako autoritu v oblasti biologie, ačkoli ani zde to neznámá, že by byl neomylný, ale v oblasti dějin umění nemá jeho autorita žádný význam), prezentovat méně významné vědce jako špičkové odborníky či vydávat okrajové názory jednotlivců za obecné mínění vědecké veřejnosti (což pro laika může být obtížné či nemožné rozeznat). Jinou variantou je zamlčet, že je daný problém mezi vědeckou veřejností sporný, a uvést jen názor jedné ze stran. Argumentačním klamem rovněž je tvrzení vytrhnout z kontextu a např. citovat jako fakt tvrzení, které daná autorita vyslovila jen jako hypotézu, nebo uvádět jako všeobecně platné tvrzení něco, co autorita uvedla jako výjimečný případ.

Dnes velmi běžnou formou dezinformací jsou fotografie a videa. Je to logické: pro uživatele působí velmi důvěryhodně, neboť jde o vizuální vjem. Ověření fotografií je překvapivě jednoduché: stačí vložit URL obrázku do Googlu, kliknout na „[vyhledávání pomocí obrázku](#)“ a nechat si fotografii nalézt. Dostaneme weby, kde se obrázek nachází. Efektivně tím zjistíme, k čemu se fotka původně vázala a zda není vytržena z kontextu.

Pozor také na fotomontáže. Ty je obecně těžší odhalit a velice obtížné ověřit; platí za velmi efektivní metodu šíření dezinformací. U videí je situace rovněž obtížná. Často pomůže vyhledat si dané video na YouTube a podívat se na datum nahrání, případně na dodatečné informace k němu.

V obou případech doporučujeme se pokusit nalézt daná videa a fotografie na ověřených serverech: pokud se podezřelá data nachází jen na různých obskurních, propagandistických nebo jinak nevěrohodných webech, půjde téměř s jistotou o manipulaci.
